

یادی از پیر آواز مترین خطیب رادیو

✦ ناصر عابدینی
کارشناس ارشد مطالعات فرهنگی و
سرپرست نظارت و ارزشیابی رادیوجوان

بسیاری از علاقه‌مندان به موضوعات و مسائل دینی هنوز ایامی را از چند دهه پیش به یاد می‌آورند که در ساعت هشت شب پنجشنبه‌ها از رادیو، صدایی آشنا را مهمان خانه‌های خود می‌کردند و مشتاقانه به آن گوش می‌سپردند: سخنرانی «حسینعلی راشد» که گوینده رادیو، هر نوبت در معرفی او از عنوان «دانشمند محترم» استفاده می‌کرد. مرحوم حسینعلی راشد (۱۳۵۹-۱۲۸۴) بسیار ساده و روان سخن می‌گفت و دلسوزانه به آنچه در رادیوی آن روزگاران امکان بازگویی‌اش درباره معضلات فکری، اخلاقی و اجتماعی جامعه از منظر دین بود، می‌پرداخت. او از فنون سخنوری به خوبی آگاه بود و عمق دانش دینی خود را با مطالعات گسترده و متنوع حفظ می‌کرد و نهایت انصاف و ادب را به هنگام سخنرانی به جا می‌آورد. سلسله سخنرانی‌های دینی مرحوم راشد از سال ۱۳۲۰ خورشیدی براساس دعوت رادیو ایران از وی آغاز شد و خیلی زود مورد توجه اقشار مختلف قرار گرفت؛ به طوری که متن سخنرانی‌های ایشان به طور مرتب در جراید کشور چاپ می‌شد. بعدها مجموعه سخنرانی‌های رادیویی مرحوم راشد در مجموعه‌ای ۱۶ جلدی منتشر شد که استقبال کم‌نظیری از آن صورت گرفت. مرحوم راشد پیش از آمدن به رادیو کتاب محققانه‌ای با عنوان **دو فیلسوف شرق و غرب** نگاشت که در آن به بررسی و مقایسه افکار ملاصدرا و اینشتین پرداخته بود.

شادروان استاد سیدجعفر شهیدی از جمله شخصیت‌هایی بود که از نزدیک با مرحوم راشد آشنایی داشت. دکتر شهیدی در سال ۱۳۲۶ خورشیدی با وی در نجف آشنا شد و بعدها به طور مرتب نزدیک به ۳۳ سال با وی مروده داشت و هفته‌ای یک یا دو بار نزد ایشان می‌رفت و تا یک روز مانده به درگذشت آن مرحوم نیز این مروده را حفظ کرد. دکتر شهیدی در توصیف شخصیت اخلاقی وی گفته است: «مرحوم راشد به هر چه می‌گفت معتقد بود و به آن عمل می‌کرد، از دنیا به حداقل زندگی قناعت می‌کرد و حتی زمانی که می‌توانست به مال و منالی برسد از آن صرف‌نظر می‌کرد و ... اگر آقای راشد یک جواب آری و یا سوری برای ثروتمندان و رجال درباری تکان می‌دادند و موافقت می‌کردند که در مجالس ختم و روضه‌خوانی آنها منبر بروند خانه‌ها برایشان آماده می‌کردند... آن مرحوم خدا را بیش از آسایش زندگی دوست داشت».

راشد خود این خصلت‌ها را موهون تربیت پدر بزرگوارش - که مردی بسیار پرهیزگار و مقید بود - می‌دانست: «من حسینعلی راشد که نویسنده این یادداشت‌ها هستم با برادر هر دو جزو طلاب علوم دینی بودیم و پدر من در تمام عمر یک شاهی از جوهی که نزد او می‌آوردند به ما نداد؛ حتی ما را چنان ترسانده و تربیت کرده بود که واقعاً اگر می‌خواستیم دست به آنها بزنیم خیال می‌کردیم دست به مار و عقرب می‌زنیم».

دکتر محمد خوانساری استاد دانشگاه تهران اولین روزهای آشنایی خود را با مرحوم راشد به یاد می‌آورد که به بیش از ۶۰ سال پیش بازمی‌گردد: «هنگامی که آن بزرگوار برای سخنرانی در مسجد سید اصفهان می‌آمد، همه مشتاق بودند تا سخنان این خطیب توانا را از نزدیک بشنوند».

دکتر خوانساری در توصیف استقبال مردم از مرحوم راشد چنین یاد می‌کند: «خطابه‌های این بزرگوار در مسجد اصفهان با سخنانی که از رادیو می‌شنیدیم قابل مقایسه نبود. جوان بود و مانند شعله‌ای پراتش و پرانرژی. تمام فضای مسجد حتی گلدسته‌ها و داخل غرفه‌ها و روی پشت بام از جمعیت موج می‌زد... فرهنگی، محصل، بازاری، استاد دانشگاه همه با دقت و شوق عجیبی به سخنان وی گوش می‌دادند... حضور ذهن و قدرت بیان و تصویرگری و تجسم مطالب وی برای شنونده وصف‌نشدنی بود».

از هنگامی که مرحوم راشد از سال ۱۳۲۰ خورشیدی سخنان پنجشنبه‌شب‌های خود را در رادیو آغاز کرد، با وجود کمبود رادیو بسیاری از مشتاقان سخنان وی به نحوی شنونده آن می‌شدند. هنوز در زوایای خاطر مانده است که ساعت هشت روزهای پنجشنبه مردم کوچه و بازار جلوی قهوه‌خانه یا مغازه‌ای که رادیو داشت جمع می‌شدند تا سخنان آقای راشد را گوش کنند.

حجت‌الاسلام والمسلمین مرحوم علی دوانی نیز زمانی را به یاد می‌آورد که در آبادان، آوازه مرحوم راشد سبب شده بود تا مردم در پنجشنبه‌شب‌ها مشتاقانه منتظر پخش سخنان وی از رادیو باشند: «به دلیل نداشتن رادیو می‌رفتیم پشت پنجره خانه‌هایی که رادیو داشتند تا صحبت‌های آقای راشد را بشنویم. بس که فصیح، ساده، گویا و متین سخن می‌گفت، همه مردم شیفته سخنانش شده بودند.» جاذبه سخنان این خطیب توانا فقط به شهرها و دیگر نقاط ایران محدود نبود، بلکه به آن سوی مرزها نیز کشیده شده بود. دکتر خوانساری علت جذابیت سخنان مرحوم راشد را چه در ایران و چه در خارج از ایران در قدرت بیان و انتخاب موضوع در حوزه‌های اخلاقی و اجتماعی می‌داند؛ عاملی که سبب شد تا مردم ایران و عراق و پاکستان و سایر فارسی‌زبانان دلبسته سخنان وی شوند.

مرحوم راشد نزدیک به ۳۷ سال در رادیو سخنرانی کرد و در هر نوبت عالمانه، محققانه و متعهدانه به ادای وظیفه دینی خود در تبیین و توضیح مسائل دینی مختلف و بسیاری از رخدادهای مهم تاریخ اسلام از جمله واقعه عاشورا از ابعاد گوناگون پرداخت. هم‌اکنون مجموعه سخنرانی‌های این استاد و دانشمند پرتلاش و پرهیزگار که بخشی از آنها به صورت کتاب نیز به یادگار مانده است، بخشی از تاریخچه رادیوی ماست.

مرحوم سید غلامرضا سعیدی، مترجم و پژوهشگر مسائل اسلامی، نقل می‌کند که محمد ظاهرشاه پادشاه افغانستان در مجلس حضور داشت و صحبت می‌کرد. وقتی زمان، به نزدیکی ساعت هشت رسید، گفت وقت شنیدن صحبت‌های آقای راشد است. با اینکه ظاهرشاه سنی‌مذهب بود، و این از عجایب روزگار است که تأثیر کلام آقای راشد را در سطحی به این گستردگی نشان می‌دهد.

مرحوم راشد در زندگی شخصی خویش همانگونه رفتار می‌کرد که در سخنرانی‌هایش آنگونه توصیه می‌کرد. او فقط سخنوری برجسته نبود، بلکه عمل‌کننده‌ای مقید نیز بود. دکتر خوانساری با اشاره به ویژگی‌های دقیق بودن، منظم بودن و پاکیزه بودن مرحوم راشد به مقید بودن آن مرحوم به رعایت آداب اجتماعی نیز اشاره می‌کند: «آقای راشد می‌گفت: در کوچه آب دهان نیندازید. در زمستان که برف‌پاکن‌ها برای پاروی برف از پشت بام می‌آمدند، ایشان رضایت نمی‌داد که برف پشت بام را در کوچه بریزند.»

حجت‌الاسلام دوانی نیز به رعایت نظم و نظافت و آداب اجتماعی مرحوم راشد اشاره می‌کند: «زمانی که اتوزدن را فرنگی‌مآبی به حساب می‌آوردیم، ایشان با پیراهن و لباس اتوزده به مجلس می‌آمد.» مرحوم راشد سخت به آموختن و آموزش دانش علاقه‌مند بود. او فعالیت آموزشی خود را در سال ۱۳۲۶ همزمان در مدرسه عالی سپهسالار و دانشکده علوم معقول و منقول دانشگاه تهران - که بعدها دانشکده الهیات نام گرفت - آغاز کرد. او در این دو مکان آموزشی به تدریس فلسفه، فقه و فن خطابه می‌پرداخت. آن مرحوم در سال ۱۳۴۲ ریاست گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشکده الهیات تهران را عهده‌دار شد.

تنها بازمانده آن بزرگوار، فرزند گرامی‌اش خانم بتول راشد با تشویق‌های پدر به شغل معلمی رو می‌آورد. او پدر راه، مسلمانی با صداقت و باایمان توصیف می‌کند که در پاکی و پاکیزگی نظیر نداشت. در قول و عمل همواره جانب تقوا و درستی و امانت را رعایت می‌کرد و بی‌اندازه راستگو بود.

هنگامی که مرحوم راشد برای معالجه پزشکی به خارج از کشور می‌رود، استاد مرتضی مطهری که از دانشجویان ممتاز دوره دکترای وی بود، به جای ایشان به سخنرانی در رادیو می‌پردازد.

حجت‌الاسلام سید محمود دعایی، مدیرمسئول روزنامه **اطلاعات**، در مصاحبه‌ای با **رادیو سراسری** دیروز و **رادیو ایران** امروز (۱۳۷۲/۱۲/۲۰) به خاطره‌ای از اوایل پیروزی انقلاب اشاره کرده، از توصیه مرحوم مطهری درباره مرحوم راشد چنین یاد می‌کند: «در همان ایام که رادیو فتح شده بود و در اختیار انقلاب قرار گرفته بود، استاد مطهری اصرار داشتند که شما از آقای راشد دعوت کنید به سخنرانی‌های شب‌های جمعه‌شان ادامه بدهند. من همانجا فهمیدم که مرحوم استاد مطهری یکی از شیفتگان و مریدان مرحوم آقای راشد بود و قدر و منزلت آن بزرگوار را می‌دانست.» البته شرایط برای ادامه مجدد این سخنرانی‌ها فراهم نشد.

مرحوم راشد نزدیک به ۳۷ سال در رادیو سخنرانی کرد و در هر نوبت عالمانه، محققانه و متعهدانه به ادای وظیفه دینی خود در تبیین و توضیح مسائل دینی مختلف و بسیاری از رخدادهای مهم تاریخ اسلام از جمله واقعه عاشورا از ابعاد گوناگون پرداخت. هم‌اکنون مجموعه سخنرانی‌های این استاد و دانشمند پرتلاش و پرهیزگار که بخشی از آنها به صورت کتاب نیز به یادگار مانده است، بخشی از تاریخچه رادیوی ماست. مؤسسه **اطلاعات** نیز سلسله سخنرانی‌های ایشان را که از رادیو پخش شده، به صورت یک جلد کتاب در سال ۱۳۵۷ منتشر کرده است.

در سال‌های گذشته نیز شماری از ایستگاه‌های رادیویی به پخش مجدد و منظم سخنان این خطیب نام‌آور همت گماشته‌اند که جای تقدیر دارد. هنوز هم بعد از گذشت چندین دهه هنگامی که به سخنان دانشمند محترم، حسینعلی راشد از رادیو گوش می‌کنیم، با وجود تحولات اجتماعی، سیاسی، علمی و فرهنگی خرد و کلان که در ایران و جهان رخ داده، باز، سخنان، پند و اندرزها و تبیین و توضیحاتش را دلنشین می‌یابیم. هنوز هم می‌توان از آن حکیم سخنور خراسانی بسیار آموخت.

یادش گرامی باد و روانش شاد!

منابع و مأخذ

- راشد، حسینعلی (۱۳۷۲). **فضیلت‌های فراموش‌شده**. به اهتمام جلال رفیع، تهران: اطلاعات.
- روزنامه **اطلاعات** (۱۳۷۱/۸/۶). «فضیلت مجسم از نگاه دیگران»، شماره «۱۴۱۳».